

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Войналович Людмила Петрівна

УДК 378(477)(09)"1920/1930"

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
В УКРАЇНІ (20-30-ті рр. ХХ століття)**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Місечко Ольга Євгеніївна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри
методики викладання іноземних мов та
прикладної лінгвістики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри педагогіки і психології
вищої школи, м. Київ;

кандидат педагогічних наук
Кротік Наталія Леонідівна,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 17 травня 2011 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 16 квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку України як суверенної держави, яка складається з великої кількості національних меншин, не втрачає актуальності завдання забезпечення рівного розвитку мови, культури, освіти всіх національностей, що населяють її територію. Проведення державної освітньої політики щодо демократичного становлення поліетнічного суспільного середовища передбачає обов'язкове надання можливості національним меншинам отримувати освіту рідною мовою. Сучасним правовим підґрунтям формування державної етнополітики є законодавство України, а саме низка важливих нормативно-правових документів: Декларація про державний суверенітет України (1990 р.), Декларація прав національностей України (1991 р.), Закон України "Про національні меншини в Україні" (1992 р.), Конституція України (1996 р.), Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (2003 р.) та інші законодавчі акти.

Важливою у цьому контексті є проблема підготовки спеціальних педагогічних кадрів, необхідність володіння національними мовами й знанням історичних та культурних особливостей національних меншин, які проживають в Україні. Тому потреба забезпечення якісної системи професійно-педагогічної освіти для національних меншин, яка б відповідала сучасним вимогам та функціонувала б на принципах демократизму та загального доступу до освіти всіх громадян з урахуванням національних особливостей етносів, є стратегічно значущою.

З огляду на це особливої вагомості набуває історичний досвід та осмислення процесів, пов'язаних з національно-культурним будівництвом в Україні в 20–30-х рр. ХХ століття. Саме в цей період були створені оптимальні умови для задоволення національних культурно-освітніх потреб різних меншин, у тому числі в галузі професійної педагогічної освіти.

На основі історіографічного аналізу опублікованих праць з обраної теми за хронологічним принципом виділено 3 етапи її дослідження.

Перший етап (20–30-і рр. ХХ ст.) співпадає з періодом активного розгортання в Україні політики сприяння національному відродженню, відзначився появою значної кількості праць партійних і державних діячів, безпосередніх учасників й організаторів цього процесу, в яких розглядалося теоретико-методологічне обґрунтування питання національно-культурного будівництва серед національних меншин та становлення національної освіти в Україні (М. Авдієнко, А. Глинський, В. Затонський, М. Зотін, Я. Кацанов, А. Макогон, Д. Мац, Я. Ряппо, М. Скрипник та ін.). У їх працях у напрямі зміцнення радянської державності висвітлювалися особливості побудови освіти в цілому, визначалися головні принципи національно-культурного будівництва,

задоволення освітніх потреб національних меншин педагогічними працівниками та забезпечення національних адміністративно-територіальних одиниць шкільними закладами і культурно-освітніми установами.

Другий етап (середина 80-х рр. XX ст.) характеризується майже повною відсутністю досліджень з проблем етнонаціональної освіти, що стало результатом її "згортання" після утвердження сталінського тоталітарного режиму й політики замовчування протягом брежнєвської епохи.

Третій етап (кінець 80-х–початок XXI ст.), який означився початком перебудови й демократизації радянської держави, проголошенням незалежності колишніх її республік, виявився найбільш продуктивним у дослідженні історії становлення і розвитку освіти та підготовки національних кадрів. Ці дослідження склали базові засади даної розвідки. Серед їх авторів С. Гусева, М. Цобенко, В. Майборода, В. Нестеренко, Б. Чирко, Л. Якубова та ін.

Етнонаціональним аспектам освітньої політики в контексті стратегічних етнополітичних орієнтацій українських національних урядів та більшовицької влади присвячені дослідження О. Бистрицької, О. Войналович, М. Марчук та ін., у яких аналізується загальний розвиток системи освіти для національних меншин в Україні переважно з точки зору історичної науки, розкриваються її позитивні і негативні аспекти, розглядається досвід функціонування шкільних освітніх закладів для різних національних меншин, обґрунтовується результативність політичних та організаційних рішень щодо здійснення освітньо-культурних заходів у досліджуваний період.

Цей етап виявився плідним у плані відтворення динаміки процесу історичного розвитку етнонаціональної освіти в окремих регіонах України (праці українських дослідників С. Вишневського, О. Гончарової, О. Жуковського, І. Задерейчук, Т. Кондратюк, Л. Місінкевич, О. Обидьонової, Н. Рудницької, Н. Сейко).

Розгляд проблеми задоволення освітніх потреб окремих національних меншин на загальноосвітньому і професійному рівнях здійснено у працях І. Балуби (поляки), Е. Бекірової (кримські татари), Н. Кротік (євреї), Н. Мельник (болгари), Л. Наседкіної (греки), В. Орлик (молдавани), С. Очеретянко (німці), в яких на багатому документальному матеріалі висвітлено соціально-економічні і політичні умови розвитку освітньої політики, приділено достатньо уваги становленню та розвитку початкових і середніх загальноосвітніх закладів, дослідженню діяльності республіканських і місцевих органів політичного керівництва та державного управління щодо національних меншин. Проте лише фрагментарно висвітлено різні аспекти організації професійної педагогічної освіти, а проблема підготовки вчителів для шкіл національних меншин набула переважно загального фактологічного опису, тоді як змістова й процесуальна сторони професійно-педагогічної підготовки розкриті недостатньо.

Ураховуючи відсутність системного дослідження вітчизняного історичного досвіду підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин, а також актуальність збереження полікультурного характеру сучасного світу, сформульовано тему дисертаційної роботи – **"Підготовка вчителів для шкіл національних меншин в Україні (20–30-ті рр. ХХ століття)"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно наукової теми "Формування професійної майстерності вчителів в умовах Європейської інтеграції", кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (державний реєстраційний номер 0106U005409). Тема дисертації затверджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 10 від 26.12.2006 р.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 20–30-х рр. ХХ ст. Вибір нижньої межі обумовлюється сформованістю на початку 20-х рр. ХХ ст. достатніх передумов для започаткування в Україні професійної підготовки вчителів для шкіл національних меншин. Реалізація у цей період політики коренізації створила сприятливі політичні й організаційні умови для розв'язання проблеми відкриття освітніх закладів для національних меншин та розгортання у 20-х рр. ХХ ст. професійної підготовки вчителів національних шкіл.

Верхня межа визначається появою у 1938 р. постанов ЦК КП(б)У та РНК УРСР, які здійснили вирішальний вплив на ліквідацію закладів загальної і професійної освіти національних меншин та згорання наприкінці 30-х рр. діяльності професійно-педагогічних навчальних закладів, які забезпечували відповідну підготовку педагогічних кадрів.

Мета дослідження – розкрити особливості та тенденції становлення організаційних форм, змістових і процесуальних засад професійної підготовки вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні у 20–30-х рр. ХХ ст. та окреслити можливості використання набутого досвіду на сучасному етапі професійної підготовки фахівців освітньої галузі.

Відповідно до мети визначено основні **завдання** дослідження:

1) з'ясувати провідні чинники, які детермінували формування в Україні поліетнічного середовища в імперську добу, період діяльності українських урядів (1917–1920) та за радянських часів;

2) проаналізувати організаційні заходи щодо забезпечення освітніх потреб національних меншин в Україні протягом 20–30-х рр. ХХ століття;

3) виявити й дослідити організаційні форми професійної підготовки вчителів для шкіл національних меншин у визначених хронологічних межах і проаналізувати зміст теоретичної та практичної підготовки у цих навчальних закладах;

4) визначити основні тенденції підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин в Україні в період 20–30-х рр. ХХ століття;

5) окреслити перспективи використання набутого історико-педагогічного досвіду у сучасній системі педагогічної освіти з метою кадрового забезпечення шкіл національних меншин.

Об'єктом дослідження є підготовка вчительських кадрів для шкіл національних меншин.

Предмет дослідження – головні організаційні, змістові, процесуальні особливості, тенденції діяльності закладів професійної підготовки вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20–30-х рр. ХХ століття.

Територіальні межі дослідження охоплюють усі області України, які на той час входили до складу СРСР.

Методологічні засади дослідження складають загальнофілософські положення про єдність історичного і логічного (співвідношення змісту професійно-педагогічної підготовки як категорії логічного і розвитку національної освіти як категорії історичного); взаємовплив і взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності (вплив різних чинників на формування особливостей професійної підготовки вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20–30-х рр. ХХ ст.); єдність теорії і практики; загальні положення діалектичного розуміння сутності історико-педагогічного процесу, взаємозв'язку і взаємозумовленості педагогічних явищ та необхідності їх вивчення у конкретних історичних умовах; загальнонаукові та конкретно-наукові методологічні підходи дослідження змісту професійної підготовки вчителів для шкіл національних меншин у різних закладах професійно-педагогічної освіти (системний, конкретно-історичний, культурно-історичний, професіографічний). Дослідження проводилося на основі принципів науковості, історизму, системності, полікультурності й урахування сукупності історичних фактів та сучасних концепцій навчання і виховання.

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених **методів дослідження**: *логіко-історичний аналіз* (з метою аналізу педагогічної, науково-методичної, періодичної, історико-красознавчої літератури, архівних документів); *проблемно-хронологічний* (для послідовного розгляду історичного процесу становлення та розвитку системи підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин); *ретроспективний* (з метою оцінки проблеми в контексті конкретної історичної ситуації та чинників впливу на неї); *конструктивно-генетичний* (завдяки якому висвітлено історичні чинники та організаційні заходи становлення вищої професійно-педагогічної підготовки вчителів для шкіл національних меншин в Україні в досліджуваній період); *порівняльно-зіставний* (на основі якого визначено тенденції становлення та

розвитку навчально-виховних закладів різних типів, які здійснювали підготовку національних педагогічних кадрів); *обсерваційний* (при вивченні та аналізі навчальних планів, програм та іншої навчально-методичної документації, протоколів засідань методичних комітетів та комісій, учених рад, звітів, доповідних записок, листів педагогів та студентів національних професійно-педагогічних навчальних закладів України); *якісний і кількісний аналіз архівних даних* (для створення цілісного опису розвитку професійної підготовки національних педкадрів як історико-освітнього процесу); *прогностичний* (з метою визначення шляхів подальшого розвитку підготовки вчителів для шкіл різних національних меншин в умовах сучасного поліетнічного суспільства).

Джерельну базу дисертаційного дослідження становлять: державні документи УСРР і СРСР про школу і народну освіту, бюлетені НКО УСРР та методичні збірники; навчально-методичні збірники, наукові праці, статті та дисертаційні дослідження з проблем національно-культурного будівництва серед представників різних національних меншин та задоволення їхніх освітніх потреб в Україні; навчальні програми і плани національних професійно-педагогічних навчальних закладів; матеріали мережі Інтернет.

Використовувалися матеріали фондів Центрального державного архіву вищих органів влади і управління, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву м. Києва, Державного архіву Вінницької області, Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Наукової бібліотеки ім. М. О. Максимовича (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки, Українського інституту науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ).

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у тому, що: *вперше* здійснено комплексний історико-педагогічний аналіз підготовки педагогічних кадрів для освітніх закладів національних меншин в Україні в 20–30-х рр. ХХ ст.; виявлено й досліджено організаційні форми професійної підготовки вчителів для шкіл національних меншин у визначених хронологічних межах, проаналізовано зміст теоретичної і практичної професійно-педагогічної підготовки вчителів та визначено особливості її організації; виявлено основні тенденції підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин в Україні в період 20–30-х рр. ХХ ст.; *уточнено* типи навчальних закладів, на базі яких здійснювалася відповідна підготовка вчителів протягом досліджуваного періоду; *подальшого розвитку набули ідеї* щодо виявлення перспективних шляхів використання історико-педагогічного досвіду підготовки вчителів для шкіл національних меншин у сучасній системі педагогічної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати та висновки, проаналізовані документи і матеріали можуть скласти суттєве підґрунтя для наукової розробки шляхів і напрямів розвитку професійно-педагогічної освіти національних меншин. Вони можуть використовуватися під час викладання спецкурсів та спецсемініарів з історії вітчизняної освіти, а також написання монографічних та інших праць з історії професійно-педагогічної освіти. Матеріали дослідження можуть стати інформаційним джерелом у ході підготовки вчителів для шкіл національних меншин, у навчально-виховній роботі з учнями національних шкіл (класів), у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес ЗНЗ м. Житомира (акт № 2118 від 09.09.2009 р.), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (акт № 04-11/1045 від 23.12.2009 р.), Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (акт № 1-743 від 01.12.2009 р.), Житомирського державного університету імені І. Франка (довідка № 912 від 01.11.2010 р.).

Особистий внесок здобувача у статті, опублікованій у співавторстві з О. Є. Мисечко "Становлення освітніх закладів по підготовці вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20-х роках ХХ століття", полягає у висвітленні шляхів вирішення проблеми кадрового забезпечення шкіл національних меншин в Україні в 20-х рр. ХХ ст.

Апробація результатів дослідження здійснювалася в ході їх обговорення на науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: "Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону" (Ялта, 2007), "Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір" (Умань, 2007), "Підготовка полікультурної багатомовної особистості в умовах інтеграції України у світовий освітній простір" (Чернігів, 2007), "Полікультурні аспекти іншомовної освіти в контексті євроінтеграції" (Чернігів, 2008); *всеукраїнських* – "Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном" (Житомир, 2006), "Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів" (Житомир, 2007), "Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні" (Житомир, 2007); *наукових читаннях*, присвячених пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (Житомир, 2007).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 9 одноосібних наукових статтях, 6 з яких опубліковано у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України та 1 фахової статті у співавторстві.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури та архівних джерел (275 найменувань, з них 81 – архівні джерела), 21 додатку на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 274 сторінки (основна частина – 190 сторінок). Робота містить 6 таблиць та 3 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, охарактеризовано ступінь її дослідженості та основні етапи історіографії, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення, подано відомості про публікації, апробацію та структуру.

У першому розділі – **"Професійна освіта педагогічних кадрів для національних меншин в Україні як науково-теоретична та історико-педагогічна проблема"** – представлено категоріально-понятійний апарат дослідження, розкрито провідні чинники, які детермінували формування поліетнічного середовища в імперську добу, період діяльності національних урядів та за радянських часів, проаналізовано організаційні заходи з метою реалізації освітніх потреб національних меншин в Україні протягом 20–30-х рр. ХХ ст., виявлено організаційні форми підготовки національних педагогічних кадрів протягом досліджуваного періоду.

На основі опрацьованих літературних джерел сформульовано вихідне для дослідження визначення поняття "національна меншина". У контексті проблеми дослідження визначено сутність понять "національна школа" ("школа національних меншин"), "національна мова", "національні навчальні заклади", "предмети національного характеру", "національно-спрямована підготовка".

Визначені зміст і складові категорії "професійна підготовка вчителя", змістові компоненти якої розглянуто з позицій педагогічної науки та чинних галузевих стандартів вищої освіти. Запропоновано авторське тлумачення поняття "професійна підготовка вчителів для шкіл національних меншин" як підготовки педагогічних кадрів з числа представників національних меншин для роботи у навчальних закладах національних меншин, що характеризується відповідним змістом (загальнокультурна підготовка, спеціальна професійно-педагогічна та професійна науково-предметна теоретична і практична підготовка) і передбачає оволодіння достатнім рівнем знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій для роботи спеціалістом вищої чи середньої кваліфікації у національних школах.

З'ясовано причини переселення в Україну різних народів, представлена характеристика як багаточисельних (проживали на території України великими компактними групами, утворюючи етнічні масиви), так і малочисельних національних меншин (селилися маленькими групами, проживали розпорошено, їх кількість була незначною), які мешкали на території України на початку ХХ ст. та проаналізована географія їх української етнічної території. У ході дослідження встановлено, що заселення українських земель національними меншинами відбувалося нерівномірно і поступово з огляду на

наявність різних чинників формування державної політики в імперську добу: географічних, економічних, соціальних, геополітичних, державницьких. Політика Російської імперії була спрямована, головним чином, на заселення України різними національними меншинами для освоєння безлюдних степів, що сприяло розвитку сільського господарства та промисловості, а також для захисту кордонів від зовнішньої експансії. При цьому заперечувалася організація та діяльність будь-яких культурно-освітніх закладів для національних меншин, викладання в яких могло здійснюватися рідною мовою.

У період діяльності українських національних урядів (1917-1920 рр. XX ст.) формування державної стратегії щодо національних меншин відбувалось під впливом політичних чинників.

За радянських часів визначальними чинниками, що детермінували формування поліетнічного середовища, були політичні та державно-адміністративні. З приходом до влади більшовиків у 20-х рр. XX ст. реалізація освітніх потреб національних меншин здійснювалася на всіх освітніх рівнях: початковому, середньому, професійному. Організаційні заходи з метою забезпечення цих потреб передбачали: створення і поширення мережі початкової освіти, збільшення кількості шкіл старшого концентру (5–7 класи), розгортання мережі професійних закладів для підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів для задоволення освітніх потреб різних національних меншин, що проживали на території УСРР.

Розкрито особливості розбудови системи освіти для представників різних національностей, представлено результати аналізу діяльності партійно-радянського керівництва з метою створення таких національних навчальних закладів, як: дитячі дошкільні установи, трудові школи, установи інтернатного типу, пункти ліквідації неписьменності та малописьменності, заклади професійного навчання.

Проведене дослідження засвідчило, що питання забезпечення навчальних закладів національних меншин педагогічними кадрами в досліджуваний період стало актуальним державним завданням і набуло планового цілеспрямованого характеру. Цей процес здійснювався двома шляхами, а саме: 1) перепідготовка і підвищення кваліфікації вже працюючих учителів та 2) підготовка якісно нових педагогічних кадрів. З'ясовано, що робота, здійснювана керівництвом республіки в 20-х рр. XX ст. щодо розгортання мережі перепідготовки та підвищення кваліфікації працюючих педагогічних кадрів, дала свої результати. В Україні у зазначений період запроваджувалися такі форми перепідготовки вчительства, як короткотермінові та довгострокові курси на місцях, всесоюзні курси у Москві, самоперепідготовка вчительства, іспити на право здійснення педагогічної діяльності в національних школах, екстернат.

Щодо другого важливого напрямку – забезпечення освітніх закладів для національних меншин якісно новими кваліфікованими кадрами, то на початку 20-х рр. ХХ ст. основними організаційними формами підготовки нових педагогічних кадрів для національних шкіл молодшого концентру (1–4 класи) були вищі трирічні педагогічні курси (які у 1925 р. були реорганізовані в національні педтехнікуми) та розгалужена мережа різнотермінових курсів; для вчителів другого концентру (5–7 класи) функціонували національні відділи при інститутах народної освіти (ІНО) та Всеукраїнський заочний інститут народної освіти (ВЗІНО). З'ясовано, що, зважаючи на актуальність підготовки національних педкадрів в 20-х рр. ХХ ст., усі національні професійно-педагогічні навчальні заклади було віднесено до рангу вищих.

Встановлено, що з метою уніфікації педагогічної освіти України у відповідності з системою педагогічної освіти СРСР з серпня 1930 р. в УСРР вища педагогічна освіта почала забезпечуватися інститутами соціального виховання (ІСВ), інститутами професійної освіти (ІПО), Українським інститутом лінгвістичної освіти (УІЛО), а середня – педагогічними та лінгвістичними технікумами. З'ясовано, що у ході чергового етапу реорганізації системи вищої педосвіти в Україні (друга половина 30-х рр.) відбулася трансформація ІСВ та ІПО в педагогічні та учительські національні інститути.

Таким чином, в середині 30-х рр. ХХ ст. підготовка педагогічних кадрів для освітніх закладів національних меншин забезпечувалася: педагогічними технікумами (педагогічні кадри для дошкільних закладів і початкової школи), учительськими інститутами (педагоги для неповної середньої школи) та педагогічними інститутами (вчителі для середньої школи).

З початку 30-х рр. ХХ ст. послідовна різнопланова національно-культурна робота, що проводилася керівними органами держави в 20-х рр. поступово згорталася, а наприкінці 30-х рр. ХХ ст., в умовах тоталітарного режиму була зведена нанівець. Прийняті постанови ЦК КП(б)У "Про реорганізацію національних шкіл на Україні" (квітень 1938 р.) та РНК УРСР "Про реорганізацію особливих національних шкіл, технікумів, Одеського німецького педагогічного інституту і особливих національних відділів та класів у школах, технікумах і вузах УРСР" (червень 1938 р.) призвели до повного знищення та ліквідації установ, діяльність яких була пов'язана з національно-культурним будівництвом серед національних меншин. У цей період в Україні перестала існувати мережа закладів освіти всіх рівнів, які здійснювали навчання мовами національних меншин.

У другому розділі – **"Змістові та процесуальні особливості професійної підготовки вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні у 20–30-х рр. ХХ століття"** – проаналізовано організацію навчально-виховного

процесу в різних типах освітніх закладів для національних меншин: педагогічних курсах, педагогічних і лінгвістичних технікумах, ІНО, інституті лінгвістичної освіти та педагогічних інститутах. У результаті дослідження практичного аспекту професійно-педагогічної підготовки вчителів до роботи в національних освітніх закладах зроблено висновки щодо перспективних шляхів використання набутого досвіду у професійній підготовці вчителів для шкіл національних меншин в умовах сучасного поліетнічного суспільства.

На основі наукового аналізу опублікованих й архівних джерел доведено, що протягом 20-х рр. ХХ ст. навчальні плани і програми національних професійно-педагогічних навчальних закладів відзначалися варіативністю, оскільки загальнодержавних уніфікованих планів для національних професійно-педагогічних навчальних закладів наразі не було.

Згідно навчальних планів цього періоду весь зміст професійної підготовки майбутніх учителів шкіл національних меншин здійснювався за такими циклами: соціально-економічний (соціально-політичні дисципліни), виробничий (дисципліни загальноосвітнього та політехнічного характеру) та педагогічний (дисципліни, що формували професійний компонент).

З'ясовано, що на ранньому етапі становлення національної професійно-педагогічної освіти (початок 20-х рр.) національні педагогічні курси зіграли вагомую роль основної форми підготовки педкадрів для шкіл національних меншин молодшого концентру. Незважаючи на те, що за своїм змістом професійна підготовка майбутніх національних учителів у цих закладах знаходилася під відчутним ідеологічним впливом, здійснювалася в дусі класової боротьби і була орієнтована на подальшу освітньо-пропагандистську діяльність вчителя та відзначалася багатопредметністю, вона стала важливою віхою у формуванні змісту національно зорієнтованої професійної освіти. Доведено, що в процесі реорганізації педкурсів у педагогічні технікуми у середині 20-х рр. ХХ ст. курсова форма підготовки не зникла, а стала допоміжною освітньою ланкою, засобом для перепідготовки і підвищення кваліфікації національних педкадрів.

У зв'язку з реорганізацією педагогічних навчальних закладів, починаючи з 30-х рр. ХХ ст., педкурси знову стали установами підготовки педагогів, цього разу – прискореної. Щодо такої функції педкурсів як перепідготовка і підвищення кваліфікаційного рівня вже працюючих національних педагогів, то це завдання почали виконувати національні філії Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації педагогів (ВПКП) при педагогічних національних навчальних закладах.

Педагогічні технікуми, що здійснювали підготовку педагогічних кадрів національних меншин, з'явилися на освітній карті України у 1925 р. Базою для їх організації послужили трирічні національні педкурси. Такі педтехнікуми

було відкрито у містах Київ, Вінниця, Хортиця, Пришиб, Преслав, Маріуполь, Балта, Катеринослав. Аналіз змісту професійної підготовки вчителів у педтехнікумах для національних меншин свідчить про його відчутну ідеологічну спрямованість, багатопредметність і дублювання у дисциплінах педагогічного циклу. На початку 30-х рр. ХХ ст. до змісту професійної педагогічної підготовки в національних педтехнікумах було введено викладання дисциплін національно-культурологічного характеру. Тривала робота щодо подолання багатопредметності, було збільшено термін педагогічної та виробничої практики, посилювалася увага до опанування студентами професійно-педагогічним компонентом, що сприяв формуванню педагогічної майстерності.

З'ясовано, що у другій половині 30-х рр. ХХ ст. у змісті професійно-педагогічної підготовки у національних педтехнікумах вдалося досягнути оптимального, за умовами того часу, співвідношення педагогічної теорії і практики. Відбулося суттєве підвищення питомої ваги фахових дисциплін.

З середини 20-х рр. в Україні розпочалася організація національних відділень при ІНО, які готували педкадри для старшого концентру національних трудшкіл. Виявлено функціонування таких закладів у Києві і Одесі. Внесок ІНО у підготовку національних учителів полягає в наступному: у змісті професійної педагогічної підготовки була створена цілісна система професійно-педагогічної освіти з виділенням таких основних циклів як загальноосвітнього (закладалася загальноосвітня база майбутніх учителів для шкіл національних меншин), суспільно-політичного (спрямування на ідеологічну підготовку до подальшої освітньо-пропагандистської діяльності вчителя), виробничого (наповнення змісту підготовки агрономічними та індустріальними знаннями), педагогічного (формування методологічно-професійного компоненту професійної діяльності). У складі фахових предметів з'явився курс методики викладання фахових предметів, була суттєво посилена роль психолого-педагогічної складової професійної підготовки національного вчителя.

У результаті уніфікації педосвіти України у складі СРСР на початку 30-х рр. ХХ ст. почали діяти інститути соціального виховання (ІСВ) у Києві, Одесі, Житомирі, інститути професійної освіти (ІПО), Український інститут лінгвістичної освіти (УІЛО) у Києві, які надавали вищу освіту. Також діяли педагогічні технікуми у Києві, Вінниці, Хортиці, Пришибі, Преславі, Маріуполі, Балті, Дніпропетровську, Вінниці, Коростишіві та лінгвістичні технікуми у Харкові, Одесі, Миколаєві, Дніпропетровську, Кам'янець-Подільську, Риківі, які надавали середню освіту. У їх змісті реалізовувалася тенденція до посилення теоретичної бази з предметів, що формували професійно-педагогічне спрямування підготовки та сприяли більш глибокому практичному оволодінню професійною майстерністю. Було збільшено

тривалість вивчення методичних дисциплін, що підвищували рівень практичної підготовки студентів. Запроваджено безперервну виробничу практику, посилено роль національно-культурологічної складової підготовки вчителів для національних шкіл. Тривала робота щодо подолання багатопредметності.

У процесі чергового етапу реорганізації системи вищої педосвіти в Україні (друга половина 30-х рр.) відбулася трансформація ІСВ та ІПО в педагогічні (у Луганську, Миколаєві, Одесі) та учительські національні інститути (у Києві, Одесі). Загальними тенденціями, які проявилися у змісті професійної підготовки національних педагогічних кадрів у зазначених вищих навчальних закладах, були: посилення уваги до фахово-методичної підготовки; зміцнення професійно-педагогічної складової; досягнення оптимального співвідношення педагогічної теорії і практики; підвищення педагогічної спрямованості змісту професійної підготовки вчителя для шкіл національних меншин з позицій практичного значення у шкільній роботі; зміна освітніх пріоритетів з політехнізму на підготовку вузького спеціаліста з орієнтацією на засвоєння наукових знань, з чітко визначеними профілями відповідно до певного фаху.

Доведено, що велике значення для професійної освіти майбутнього вчителя шкіл національних меншин мала практична професійно-педагогічна підготовка. З'ясовано, що період першої половини 20-х рр. ХХ ст. характеризувався зародженням і становленням трьох видів практики: педагогічної, громадсько-політичної та виробничої з краєзнавчим ухилом. У практичній професійно-педагогічній підготовці реалізовувалося дві основні форми педпрактики – пасивна і активна. Розпочалося розроблення педагогічної інструктивної та методичної звітної документації. У другій половині 20-х рр. простежується тенденція до універсалізації практичної професійно-педагогічної підготовки вчителів національних шкіл, поєднання та взаємодоповнення її видів і чіткого структурування змісту. На початку 30-х рр. розроблено систему неперервної виробничої практики, яка стала невід'ємною складовою навчально-виховного процесу національних професійно-педагогічних навчальних закладів. Зі змісту підготовки національних педкадрів зникла політехнічна практика, а з усіх складових системи неперервної виробничої практики центральне місце відводилося педпрактиці. У руслі тенденції періоду другої половини 30-х рр. до звуження спеціалізації професійної освіти зі змісту підготовки майбутніх учителів зникла політехнічна практика як обов'язковий вид практики, натомість домінуючою стала педагогічна практика. У другій половині 30-х рр. склалася певна система її проведення: були розроблені завдання, які виконувалися в ході її проходження; визначено єдині вимоги до її організації, керівництва та проведення на місцях; була розроблена чітка методично-звітна документація про виконану на практиці роботу.

Досвід підготовки вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20–30-х рр. ХХ ст. становить у сучасних умовах незаперечний науковий та практичний інтерес для використання його у системі педагогічної освіти з метою кадрового забезпечення шкіл національних меншин. Ураховуючи цінні здобутки і надбання історичного процесу становлення і розгортання професійно-педагогічної освіти для національних меншин в Україні протягом 20–30-х рр. ХХ ст., сформульовано рекомендації щодо підготовки національних педкадрів, які продовжують бути актуальними в умовах сучасного поліетнічного освітнього середовища.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Формування в Україні поліетнічного середовища в імперську добу відбувалося під дією таких чинників: 1) географічних – входження етнічних українських земель у різні періоди до складу інших держав; 2) економічних – освоєння вільних родючих українських земель, що приваблювали селян-землеробів з інших держав та бурхливий розвиток промисловості в Україні у другій половині ХІХ ст.; 3) соціальних – переселення родичів і близьких до тих представників національних меншин, які вже перебували в Україні; 4) геополітичних – вигідне геополітичне положення країни, що сприяло осілости представників різних національних меншин на українських територіях; 5) державницьких – політика Російської імперії на заохочення заселення українських земель громадянами інших держав. Відзначено, що в імперській культурно-освітній політиці чітко проявлялися русифікація та заперечення організації будь-яких культурно-освітніх закладів для національних меншин.

З'ясовано, що у період діяльності українських національних урядів (1917–1920 рр. ХХ ст.) головні чинники формування державної політики щодо національних меншин визначалися політичними пріоритетами. Національна політика докорінно змінилася в напрямі визнання рівноправності та права на суверенний розвиток усіх національностей, що мешкали в Україні. Було розпочато організацію національних початкових, середніх і вищих професійних закладів, культурно-освітніх закладів (театрів, бібліотек, культурно-освітніх товариств, клубів), видання періодичних видань, навчальної і художньої літератури національними мовами.

У радянський період визначальними чинниками, що детермінували формування поліетнічного середовища, були політичні та державно-адміністративні. Радянський уряд продовжив юридичну і матеріальну підтримку національно-культурного будівництва, проголосив політику коренізації, ввів централізоване управління роботою з національними меншинами, запровадив систему національно-територіального районування. Цей етап характеризувався стрімким поступом в організації і розповсюдженні

національних навчальних закладів (дитячих дошкільних установ, трудових шкіл та мережі установ професійної освіти).

Виявлено, що разом з поширенням тоталітарного сталінського режиму в Радянському Союзі на початку 30-х рр. XX ст. розпочалися процеси згортання політики коренізації та ліквідації закладів національно-культурного розвитку, і, як наслідок, насильницька асиміляція і русифікація національних меншин.

2. З'ясовано, що на початку 20-х рр. XX ст. в Україні склалися сприятливі умови для задоволення потреб національних меншин в освітній сфері. У цей період реалізація освітніх потреб національних меншин здійснювалася на всіх освітніх рівнях (початковому і середньому загальноосвітньому, професійному) та проводилася за такими напрямками: організація і відкриття національних закладів загальної і професійної освіти, у тому числі була розпочата підготовка кваліфікованих педагогічних кадрів.

У другій половині 20-х рр. XX ст. реалізація освітніх потреб національних меншин проводилася за такими напрямками: поширення мережі початкової освіти мовами національних меншин, збільшення кількості шкіл старшого концентру, розгортання мережі професійних закладів, у тому числі закладів підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів для задоволення освітніх потреб різних національних меншин, що проживали на території УСРР. Це все закріплювалося цілою низкою нормативно-правових постанов.

Доведено, що стримування національного освітнього будівництва у другій половині 30-х рр. стало одним із основних завдань діяльності керівних органів республіки. З 1938 р. в Україні перестала існувати мережа закладів освіти всіх рівнів, які здійснювали навчання мовами національних меншин, та було припинено підготовку національних педагогічних кадрів.

3. Встановлено, що організаційні форми підготовки і перепідготовки національних педагогічних кадрів знаходилися в стані постійної еволюції. У 20-х рр. до них належали: національні трирічні педкурси, національні педагогічні технікуми, розгалужена мережа різнотермінових курсів, національні відділення при ІНО, екстернат, ВЗІНО (Всеукраїнський заочний інститут народної освіти). У 1930-х рр. підготовка національних учительських кадрів вищої ланки забезпечувалася інститутами соціального виховання, інститутами професійної освіти, інститутом лінгвістичної освіти, ВПКП (Всеукраїнський інститут підвищення кваліфікації педагогів), педагогічними інститутами (з 1935 р.), учительськими інститутами (з 1935 р.), середньої ланки – національними педагогічними і лінгвістичними технікумами та курсами.

З'ясовано, що за змістом підготовка вчителів для шкіл національних меншин поділялася на теоретичну і практичну. Теоретична – здійснювалася на національних трирічних педкурсах, педтехнікумах і відділеннях при ІНО в 1920-х рр. і структурувалася за такими змістовими елементами:

загальноосвітня, ідеологічна, виробнича, загальна педагогічна, фахова підготовки. Зазначені заклади були потужними консультаційно-методичними центрами перепідготовки та підвищення кваліфікації національного вчительства.

У змісті професійної підготовки педкадрів в інститутах соціального виховання, інститутах професійної освіти та педтехнікумах першої половини 1930-х рр. чітко виділялися такі складові: соціально-економічний мінімум дисциплін, загальноосвітні знання на політехнічній основі, цикл дисциплін психолого-педагогічного та фахового характеру.

Зміст підготовки національних кадрів у педагогічних та учительських інститутах протягом другої половини 30-х рр. характеризувався скороченням дисциплін соціально-економічного циклу як за обсягом годин, так і за переліком предметів; підвищенням питомої ваги спеціальних дисциплін національного характеру; "укрупненням" предметів спеціального й педагогічного циклів.

Виявлено, що до змісту практичної підготовки вчителів протягом першої половини 1920-х рр. входили три види практики: педагогічна, громадсько-політична та виробнича. У другій половині 20-х рр. ХХ ст. було розроблено зміст та чітку структуру проведення практики в національних педвузах. У цей період серед усіх видів практики педагогічна практика стала займати центральне місце у навчально-виховному процесі національних навчальних закладів. У 30-х рр. було розроблено систему неперервної виробничої практики, яка характеризувалася поєднанням теорії і практики. Водночас зі змісту практичної підготовки зникла політехнічна практика. З усіх складових системи неперервної виробничо-педагогічної практики провідне місце стала займати педагогічна практика.

4. Виявлено загальні тенденції професійної підготовки національних педкадрів, що були характерні для 1920-х рр.: політизація професійних знань; ознайомлення студентів з основами народного господарства; превалювання загальноосвітньої і суспільно-політичної освіти над фаховою; індустріальна й агрономічна спрямованість вищої професійно-педагогічної національної освіти. На початку 30-х рр. ХХ ст. у змісті професійної підготовки простежено такі тенденції: уніфікація системи педагогічної освіти; політехнізація педагогічної освіти; стрімке зростання частки методичних знань; посилення спеціальної національно-спрямованої підготовки завдяки дисциплінам культурологічного характеру; посилення педагогічної спрямованості навчального процесу.

Виокремлено тенденції підготовки національних педкадрів протягом другої половини 1930-х рр.: посилення акценту на фахово-методичній підготовці, спрямовану на вдосконалення фахової та педагогічної майстерності; посилення професійно-педагогічної складової підготовки шляхом суттєвого

підвищення питомої ваги спеціальних фахових дисциплін; збалансування співвідношення педагогічної теорії і практики; посилення педагогічної спрямованості змісту професійної підготовки вчителя для національних шкіл з позицій того, як отримані знання і вміння можуть бути використані у шкільній роботі; звуження спеціалізації професійної освіти.

5. Окреслено перспективи використання історико-педагогічного досвіду підготовки вчителів для національних шкіл у сучасній системі освіти. Доведено значущість організації консультаційних центрів для національних меншин при професійно-педагогічних навчальних закладах, національних спеціалізованих кафедр мови і літератури, літніх шкіл для вчителів національних шкіл, введення ряду спеціальних дисциплін національно-культурологічного характеру, збагачення змісту практичної професійної підготовки різними видами практики, запрошення викладачів-носіїв мови з інших країн, підготовка педагогічних кадрів для шкіл національних меншин у країнах-носіях мови, придбання автентичних посібників і літератури з країн-носіїв мови.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. До подальших напрямів дослідження можна віднести: творче використання історико-педагогічного досвіду підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин в практиці роботи сучасних національних ВНЗ України; розвиток національної заочної професійно-педагогічної освіти; навчально-методичне забезпечення професійної підготовки вчителів для національних шкіл.

Основні положення дисертації викладено у наступних публікаціях:

1. Войналович Л. П. Розвиток національної освіти у полікультурному середовищі України в 20–30-х роках ХХ століття / Л. П. Войналович // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: Вип. 13. Ч. 2 – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – С. 23-27.

2. Войналович Л. П. Організаційні засади професійно-педагогічної освіти для національних меншин в Україні в 20 – 30-х роках ХХ століття / Л. П. Войналович // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – Вип. 32. – С. 90-93.

3. Войналович Л. П. Згорання та ліквідація освітніх закладів для національних меншин в Україні в 30-х роках ХХ століття / Л. П. Войналович // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 48. Серія: педагогічні науки: зб. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – № 48. – С. 52-56.

4. Войналович Л. П. Становлення освітніх закладів по підготовці вчительських кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20-х роках ХХ століття / О. Є. Мисечко, Л. П. Войналович // Наукові записки. Серія

"Психологія і педагогіка". Вид-во Національний Університет "Острозька Академія". – Острог, 2007, Вип. 9. – С. 326-333.

5. Войналович Л. П. Педагогічні курси для національних меншин як нова форма підготовки національних педагогічних кадрів: досвід 20-х рр. ХХ ст. / Л. П. Войналович // Історико-педагогічний альманах. – Умань, 2008. – Вип.1. – С. 4-10.

6. Войналович Л. П. Форми полікультурної підготовки вчителя для шкіл національних меншин в Україні в 20-х роках ХХ століття / Л. П. Войналович // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 63. Серія: педагогічні науки : зб. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – № 63. – С. 54-57.

7. Войналович Л. П. Зміст професійної підготовки вчителів на національних відділеннях інститутів народної освіти в Україні в 20-х роках ХХ століття / Л. П. Войналович // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 47. – С. 145-150.

8. Войналович Л. П. Організаційні передумови розвитку національних освітніх навчальних закладів в Україні в 20-х рр. ХХ століття / Л. П. Войналович // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2006.– С. 16-18.

9. Войналович Л. П. Соціально-політичні засади розгортання освітньої політики стосовно національних меншин в Україні в 20 – 30-х рр. ХХ століття / Л. П. Войналович // Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів: зб. наук. праць учасників Всеукраїнського методологічного семінару з міжнародною участю. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 274-278.

10. Войналович Л. П. Кадрове забезпечення польських і єврейських шкіл в Україні протягом 20 – 30-х років ХХ століття / Л. П. Войналович // Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 черв. 2007 р. – Умань : АЛМІ, 2007.–С. 191-193.

АНОТАЦІЇ

Войналович Л. П. Підготовка вчителів для шкіл національних меншин в Україні (20 – 30-ті рр. ХХ століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2011.

У дисертації з позицій сучасної теорії і методики професійної освіти відтворено цілісну картину підготовки педагогічних кадрів для шкіл національних меншин в Україні в 20–30-х рр. ХХ ст. На основі аналізу

опублікованих та архівних джерел виявлено історичні чинники, які спричинили формування в Україні поліетнічного середовища. Проаналізовано організаційні заходи для забезпечення освітніх потреб національних меншин в Україні та розглянуто основні форми підготовки відповідних педкадрів у 20–30-х рр. ХХ століття.

У роботі простежено динаміку та здійснено науковий аналіз діяльності різних типів навчальних закладів, які у 20–30-х рр. ХХ століття здійснювали підготовку вчителів для шкіл національних меншин в Україні. Розкрито та обґрунтовано змістові і процесуальні засади професійної підготовки національних педагогічних кадрів у навчальних освітніх закладах різних типів: національних педагогічних курсах, національних педагогічних технікумах, лінгвістичних технікумах, інститутах народної освіти, Українському інституті лінгвістичної освіти та педагогічних інститутах.

Ключові слова: національна меншина, національна школа, національні педагогічні кадри, професійно-педагогічні заклади для шкіл національних меншин, зміст підготовки вчителів для шкіл національних меншин, практична професійно-педагогічна підготовка.

Войналович Л. П. Подготовка учителей для школ национальных меньшинств в Украине (20 – 30-е гг. ХХ века). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко. – Житомир, 2011.

В диссертации с позиций современной теории и методики профессионального образования воспроизведена целостная картина подготовки педагогических кадров для школ национальных меньшинств в Украине в 20–30-х гг. ХХ века. На основе анализа опубликованных и архивных источников определены исторические факторы, которые обусловили формирование в Украине полиэтнической среды в разные периоды (имперский, деятельности национальных правительств, советский). Выявлены организационные мероприятия по удовлетворению образовательных потребностей национальных меньшинств в Украине в 20–30-х гг. ХХ века и рассмотрены основные формы подготовки педагогических кадров для школ национальных меньшинств в исследуемый период.

Установлено, что реализация образовательных потребностей национальных меньшинств осуществлялась на всех образовательных уровнях: начальном, среднем, профессиональном. Выделены ее основные направления: создание и распространение сети начального образования для представителей национальных меньшинств, увеличение количества школ средней ступени и

профессиональных учреждений, подготовка квалифицированных педагогических кадров для удовлетворения образовательных потребностей разных национальных меньшинств, которые проживали на территории Украины. Эти нововведения закрепились целым рядом нормативно-правовых постановлений.

Проанализированы содержательные и процессуальные компоненты профессиональной подготовки национальных педагогических кадров в профессионально-педагогических учреждениях разных типов: национальных педагогических курсах, национальных педагогических техникумах, лингвистических техникумах, институтах народного образования, Украинском институте лингвистического образования и педагогических институтах. Представлены результаты историко-педагогического анализа практической профессионально-педагогической подготовки учителей к работе в национальных учебных заведениях.

В процессе исследования выявлены и проанализированы основные тенденции подготовки педагогических кадров для школ национальных меньшинств в Украине в 20–30-е гг. XX века.

В то же время установлено, что сдерживание культурно-образовательного строительства для национальных меньшинств во второй половине 30-х годов стало одним из основных приоритетов руководящих органов республики. С 1938 г. в Украине перестала действовать сеть профессионально-педагогических учреждений всех уровней, которые осуществляли обучение на национальных языках.

Определены перспективы использования опыта подготовки педагогических кадров для школ национальных меньшинств в Украине в 20–30-х гг. XX века в современной системе педагогического образования с целью эффективного развития современной полиэтнической образовательной среды.

Ключевые слова: национальные меньшинства, национальная школа, национальные педагогические кадры, профессионально-педагогические учреждения для национальных меньшинств, содержание подготовки учителей для школ национальных меньшинств, практическая профессионально-педагогическая подготовка.

Voinalovych L. P. Teacher's training for schools of national minorities in Ukraine (20–30's of the 20th century). – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Training. – Ivan Franko State University. – Zhytomyr, 2011.

The thesis presents the results of thorough historical-pedagogical research in the sphere of providing educational institutions with national minorities' pedagogical

specialists in Ukraine in the 20–30's of the 20-th century. Relying on historical archive materials and other sources historical factors, that determined the formation of ethnic social environment in the period of Russian Empire, Ukrainian national governments and Soviet period are investigated. The organizational arrangements for satisfying educational demands of national minorities in Ukraine during the 20–30's of the 20-th century are highlighted.

It is distinguished between such organizational forms of teachers' training in the sphere of professional pedagogical education, organized in Ukraine in the 20–30's of the 20-th century, as: teachers' training courses, teachers' training colleges, linguistic colleges, people's education institutes, institute of linguistic education, teachers' training institutes.

The content and procedure aspects of pedagogical training of future national minorities' teachers in these national teachers' training institutions are analyzed.

Key words: national minority, national minorities' school, national minorities' pedagogical specialists, teachers' training establishments for national minorities, content of teacher's training, practical pedagogical training.

Підписано до друку 13.04.11 р. Формат 60x90/16
Ум. друк. арк. 0.9. Обл. - вид. арк. 1.0.
Наклад 100. Зам. 80.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ №10 від 07.12.04 р.
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua